

Bohuslav Brouk
O lidském jednání

Volvox Globator

Bohuslav Brouk
O lidském jednání

Kniha vyšla s laskavým přispěním Vladimíra Brouka
a Ivany Bilej Broukové

© Bohuslav Brouk a dědicové, 2024
© Volvox Globator, 2024
Editor © Viktor Debnár, 2024

ISBN 978-80-7511-794-6
ISBN 978-80-7511-795-3 (epub)
ISBN 978-80-7511-796-0 (pdf)

OBSAH

Místo úvodu	7
------------------------------	---

O lidském jednání

1. Ústrojná nutnost, omezenost a usměrňenost volní aktivity	10
2. Determinace volní aktivity prostředím	13
3. Konkrétní determinace (přihled k individu a času)	28
4. Momentální situace jedincova	35
5. Momentální dispozice jedincova	54
6. Problematika lidského jednání	76

Dodatky

Obrazová příloha	92
Ediční poznámka	95

Místo úvodu

Myslím, že Anglosasové jsou ještě větší mistři v prznění života než kremelští vládcové. Moskva, Praha, Londýn, New York, Melbourne, Capetown – města bez rue de la gaieté, a co ještě horšího: města bez espritu a ducha vůbec. Musím se Vám přiznat, že je mi doopravdy stydno, čtu-li politické žvásty „západních“ veličin. Ovšem na druhé straně musím přiznat, že jsem těmto žvástům také hodně zavázán vděkem. Když jsem četl, že Dulles v Berlíně říkal Molotovovi, že demokracie není to, o čem mluví Molotov, nýbrž to, co lidstvu vězí v srdcích již dva tisíce let, dohrálo mne to tou měrou, že jsem se vzpamatoval ze svého oblomovství a počal jsem studovat poctivě pojem svobody a demokracie. Bude tomu pomalu rok, co jsem se pustil do díla. Vážně, poctivě, neemigrantsky a nepoliticky. Potíže jsou mnohé, ale jakž takž překonatelné. Nedostatek literatury je nejzávažnější. Mám sice k dispozici univerzitní knihovnu, ale není valná. Ovšem je tu zase ta výhoda, že si o knížku nemusím žádat a mohu se volně prohrabovat ve všech regálech. Vzal jsem věc od samého gruntu a topím se právě ve středověké literatuře o svobodném rozhodování, které v novověké literatuře bylo nejapně nazváno svobodou vůle. Pracuji každý večer a celé víkendy. Ba musím se přiznat, často i v svém zaměstnání chlebařském. Tak vlastně po šesti letech jsem navázal opět na svou původní profesi a dostal jsem se k tomu, co jsem pro

pohnuté poměry doma stále odkládal: k napsání své habilitační práce. Rozdíl je jenom v tom, že doma bych byl tuto práci psal pro akademický senát, kdežto tady ji píše pro šuplík, s jehož obsahem si za deset let vytře nějaký mongolský dělník své žluté tváře.¹

1 Z dopisu Bohuslava Brouka Hubertu Ripkovi (26. října 1954, East Malvern, Victoria, [Austrálie]) in BROUK, Bohuslav. *Žde trapno existovat*. Ed. Viktor A. Debnár. Brno: Host, 2008, s. 257n.

O lidském jednání

1. Ústrojná nutnost, omezenost a usměrňenost volní aktivity

Co je svoboda? Tato otázka je předmětem našeho zkoumání,² a proto čtenář nemůže očekávat, že by snad byla zodpovězena úvodem. Předem lze toliko říci, že pojem svobody se víže k našemu jednání a vzhledem k tomu je třeba, abychom nejdříve přihlédlí k lidské aktivitě a zevrubněji o ní pojednali. Lidským jednáním máme normálně na mysli naši volní aktivitu, avšak ta je jen částí lidské činnosti. Pojímáme-li naši aktivitu co nejšířeji jako veškerou fyzickou, fyziologickou a duševní činnost lidského organismu, lze ji obecně dělití na *volní* a *samovolnou*. Jak známo, růst, zažívání, pocení, srdeční činnost anebo snění jsou pochody, probíhající zcela nezávisle na naší vůli. Hranice mezi volní a samovolnou činností nejsou však vždy ostré, jelikož mnohé činnosti můžeme ovládat alespoň částečně. Tak na příklad můžeme ovládat jistou měrou své dýchání, to je regulovat intenzitu svého dechu, nebo dokonce dech na chvíli zcela zadržet, potlačovati po jistou dobu své exkreční potřeby, tlumiti svou iritabilitu atd. Leč i takové případy jen dosvědčují, že naše volní činnost, námi vědomě navozená a kontrolovaná aktivita, je v zásadě limitována našim

2 Brouk odkazuje na svůj rozsáhlý filozofický spis *O šalbě svobody a filosofie: Pojem svobody v dějinách lidského myšlení a jeho patřičný význam* (rkp., Melbourne a London, 1954–1958), jehož první kapitulu představuje přítomný svazek; více viz ediční poznámka.

ustrojením, které působnosti naší vůle vyhrazuje toliko omezenou oblast působnosti v celkové naší aktivitě. Takto omezená volní aktivita je pak dále omezena naším ustrojením i v tom smyslu, že vzhledem ke svému ustrojení není člověk tvorem všemohoucím neboli že volní akce, které člověk je s to navoditi, jsou limitovány omezenými schopnostmi našeho organismu. Nemůžeme otočiti hlavou kolem dokola, nemůžeme protáhnouti svůj krk na několik metrů a naše ustrojení nám též znemožňuje, abychom létali jako ptáci, abychom se mohli procházet po stropě, abychom seděli v ohni, abychom viděli potmě, abychom běhali stokilometrovou rychlostí, abychom přemýšleli o několika námětech současně anebo abychom si zapamatovali vše, co bychom si přáli. Krátce řečeno, naše volní působnost je citelně omezena nejen tím, že jen některé z našich akcí podléhají naší kontrole, naší vůli, nýbrž i tím, že naše akční možnosti vůbec jsou značně limitované.

Výše zmíněná omezení jsou zřejmě jen *negativní determinací* naší volní aktivity, avšak naše volní činnost je determinována svébytností našeho ustrojení i *pozitivně*. Především jsme svou přirozeností odsouzeni k ustavičné volní aktivitě. Ve své volní činnosti nemůžeme nikdy ustati vyjma spánku. I kdyby člověk neměl žádných úkolů, musil by se rozhodovati, něco chtíti neboli něco volně dělati, poněvadž právě tak jako není člověku dáno, aby nedýchal, není mu ani dáno, aby se za bdění zřekl jakékoliv volní aktivity, ať již tělesné

nebo duševní. Jinými slovy řečeno, člověk je nucen již svým ustrojením některak se zabavovati, a tak i pouhá zábava, pouhé vyplňování času nějakou volní činností je pro něho zásadně nutností. Leč naše ustrojení nás nedeterminuje jen k volní činnosti jakožto pouhému využívání našich volních schopností, nýbrž zároveň i ke specifické volní aktivitě, a to neopomenutelnými primárními životními potřebami. Žijeme-li, musíme jísti, píti, vykonávat exkreční potřeby, spáti, respektive odpočívati, sexuálně se ukájeti a pečovati o ochranu svého života a svého zdraví. Všechny tyto neopomenutelné životní potřeby pospolu s pouhou *potřebou zabavovací*, která je taktéž nepotlačitelnou nutností, nejsou ovšem v žádném životním prostředí ukojitelné přímo, a tak vyvolávají zvláště u civilizovaného člověka nesmírnou řadu dalších, druhotných potřeb, nutících nás k nejrůznějším pracovním úkolům. Musíme-li jísti, musíme si též svou potravu některak opatřiti, sesbírat, uloviti, vypěstovati, respektive ve společnosti s dělbou práce odpracovati, a tak je to podobně i s ukájením ostatních našich neopominutelných potřeb. Kromě toho pak i samo ukájení našich primárních životních potřeb může rozmnožovat naše úkoly, a to svými důsledky jako v případě sexuálního ukájení, vedoucího k rozplozování, ke zrození nových jedinců, kteří si vyžadují naší péče a ochrany.